

УДК 657

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Т. С. Сікорська

студентка 4 курсу, група ОА-42, навчально-науковий інститут економіки менеджменту і
права

Науковий керівник – к.е.н., доцент Т. Г. Бондарева

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті розглянуто поняття дебіторської заборгованості та її класифікація, визначено проблеми організації та ведення дебіторської заборгованості та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: облік, дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, дебітори.

В статье рассмотрено понятие дебиторской задолженности и ее классификация, определены проблемы организации и ведения дебиторской задолженности и предложены пути их решения.

Ключевые слова: учет, дебиторская задолженность, резерв сомнительных долгов, дебиторы.

The article deals with the concept of receivables, its classification, defined the problem of organizing and maintaining receivables and was proposed ways of overcoming.

Keywords: accounting, accounts receivable, allowance for doubtful debts, debtors.

Проблема дебіторської заборгованості близька всім господарюючим суб'єктам. Найчастіше вона виникає на основі розриву в часі між товарною операцією і її оплатою. Даний вид заборгованості за своєю суттю є невиробничим активом. Виникнення дебіторської заборгованості порушує нормальний циклічний процес, пов'язаний з перетворенням такого активу в грошові кошти і, як наслідок, відбувається погіршення платоспроможності. В цьому контексті бухгалтерський облік повинен надати повну та оперативну інформацію щодо стану дебіторської заборгованості, що уможливить своєчасно вжити відповідних заходів щодо управління дебіторською заборгованістю.

Методичні та організаційні питання обліку дебіторської заборгованості є предметом наукових досліджень багатьох вчених. Різні аспекти цієї проблеми досліджують провідні вітчизняні науковці: М.Т.Білуха, Ф.Ф.Бутинець, І.С.Белебаха, Б.І.Валуєв, С.Ф.Голов, А.М.Герасимович, В.П. Завгородній, В.Б. Захожай, М.В. Кужельний, М.М. Коцупатрий, Г.Г.Кірейцев, Л.Н.Котенко, В.В.Костенко, В.Г.Линник, Ю.Я.Литвин, Є.В.Мних, В.М.Пархоменко, М.С.Пушкар, В.С.Рудницький, В.В.Сопко, П.Т.Саблук, Л.К.Сук, Н.В.Чебанова, М.Г.Чумаченко, В.Г.Швець, В.О.Шевчук, С.І.Шкарабан та інші.

Не зважаючи на значну кількість напрацювань з даної тематики, безперервні зміни нормативно-правової бази спонукають до постійного удосконалення існуючих методів організації та обліку дебіторської заборгованості.

В статті ставимо за мету дослідити особливості організації та ведення обліку дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання.

Для досягнення поставленої мети необхідно:

- розкрити сутність та класифікацію дебіторської заборгованості як об'єкту обліку;

- дослідити особливості організації та ведення обліку дебіторської заборгованості;
- виокремити основні недоліки в сучасній системі обліку дебіторської заборгованості та надати пропозиції щодо покращення існуючих методів організації та ведення обліку дебіторської заборгованості.

В процесі здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства здійснюють різного роду розрахунки, які можна розділити на дві основні групи: за товарними операціями (розрахунки між підприємствами за реалізовану продукцію, виконані роботи і придбанні матеріальні цінності та послуги); за нетоварними операціями (платежі до бюджету, сплата страхових платежів, розрахунки за претензіями, недостачами і розкраданнях і ін.). Як правило, спочатку свої зобов'язання виконує одна зі сторін, внаслідок чого у неї виникає право вимагати компенсації за заборгованістю, а в іншій сторони – обов'язок оплатити цю заборгованість.

Дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебітори є юридичними або фізичними особами, які в наслідок минулих подій заборгували підприємству певну суму грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів [1]. Економічна вигода від формування дебіторської заборгованості полягає в тому, що підприємство в результаті її погашення, розраховує рано чи пізно отримати певні грошові кошти або їх еквіваленти. Відповідно, дебіторську заборгованість можна визнати активом лише у разі, коли існує можливість її погашення боржником [2].

Погоджуємось з думкою окремих науковців [3], що запропонована діючим в Україні Планом рахунків та П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» класифікація дебіторської заборгованості не повністю задовольняє потреби користувачів при складанні фінансової звітності. Відповідно, з метою групування інформації, доцільним було б створення єдиного класифікатора дебіторської заборгованості з визначеними параметрами.

Дебіторська заборгованість, як об'єкт обліку, має власну структуру і класифікацію за різними критеріями. Залежно від терміну погашення її можна розділити на довгострокову та поточну. Поточна дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом 12 місяців від дати балансу. Довгострокова дебіторська заборгованість – це заборгованість, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12-ти місяців від дати балансу [1]. В свою чергу, поточна дебіторська заборгованість, зокрема, за строками погашення може визначатись як звичайна (щодо якої не існує сумнівів погашення), сумнівна та безнадійна заборгованості. Під сумнівною заборгованістю розуміють таку заборгованість, щодо якої існує невпевненість в її погашенні боржником, а безнадійна дебіторська заборгованість – це заборгованість щодо якої є впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позивної давності.

Варто зауважити, що поточна дебіторська заборгованість входить до складу оборотних активів, а довгострокова до необоротних. В залежності до цього облік довгострокової дебіторської заборгованості ведуть на рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», поточної – на рахунках 34 «Короткострокові векселі одержані», 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»; 37 «Розрахунки з різними дебіторами»; 38 «Резерв сумнівних боргів». Необхідно зауважити деяку неточність у класифікації дебіторської заборгованості на рахунку 37. Сюди увійшли різні види розрахунків із дебіторами, які неоднорідні за своєю природою.

В бухгалтерському балансі (в активі), залежно від причин виникнення, дебіторська заборгованість представлена цілою низкою статей (таблиця).

Постатейний аналіз Балансу (Звіту про фінансовий стан) (форма № 1) за змістом та джерелом отримання інформації в частині дебіторської заборгованості

Найменування статті	Код рядка	Джерело інформації для заповнення	Примітка
1	2	3	4
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	Сальдо за дебетом субрахунків 181, 182 і 183	Відображається дебіторська заборгованість фізичних та юридичних осіб, що не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати Балансу
Додатковий рядок (Векселі одержані)	1120	Сальдо за дебетом рахунку 34	Відображається забезпечена векселями заборгованість покупців, замовників та інших дебіторів за відвантажену продукцію (товари), інші активи, виконані роботи та надані послуги. Показник дебіторської заборгованості в разі створення щодо неї резерву сумнівних боргів наводиться в Балансі за чистою реалізаційною вартістю
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	Різниця між сальдо за дебетом рахунку 36 та сальдо за кредитом рахунку 38 (у частині, заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги)	Відображається дебіторська заборгованість покупців або замовників за надані ними продукцію, товари, роботи або послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселем). У цьому рядку повинна відображатися чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості, тобто за мінусом нарахованого резерву сумнівних боргів
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	Сальдо за дебетом субрахунку 371	Відображається сума авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок майбутніх поставок
з бюджетом	1135	Сальдо за дебетом субрахунків 641 і 642	Відображається дебіторська заборгованість фінансових та податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету
у тому числі з податку на прибуток	1136	Сальдо за дебетом субрахунку 641 у частині податку на прибуток	Відображається дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом у частині податку на прибуток, яка може виникнути, зокрема, завдяки щомісячним авансовим внескам. Не включається до підсумку Балансу
Додатковий рядок (Дебіторська заборгованість щодо розрахунків за нарахованими доходами)	1140	Сальдо за дебетом субрахунку 373	Відображається сума дивідендів, процентів, роялті тощо, які нараховані та підлягають отриманню

продовження таблиці

1	2	3	4
Додатковий рядок (Дебіторська заборгованість щодо розрахунків за внутрішніми розрахунками)	1145	Сальдо за дебетом субрахунків 682 і 683	Відображаються заборгованість пов'язаних сторін та дебіторська заборгованість за внутрішньовідомчими розрахунками
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	Сальдо за дебетом субрахунків 372, 374, 375, 376, 377, 378 і 685, рахунків 65 і 66	Відображається заборгованість дебіторів, яку не може бути включено до інших статей дебіторської заборгованості та яка підлягає відображенню у складі оборотних активів.

Як видно з таблиці в код рядка 1125 має потрапляти дебіторська заборгованість за чистою реалізаційною вартістю, тобто за вирахуванням резерву сумнівних боргів. Проте, на даний час більшість підприємств України, відмовляються від створення резерву сумнівних боргів, що відповідно спотворює відображення реальної картини фінансового стану підприємства в бухгалтерській звітності. Таким чином не дотримується один із фундаментальних принципів бухгалтерського обліку і звітності – принцип обачності. Згідно зі ст. 4 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4, 5], обачність означає застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства.

Для вдосконалення організації та ведення обліку дебіторської заборгованості можна рекомендувати:

- припинення дій договорів з покупцями, що порушують платіжну дисципліну;
- визначення можливості застосування кредитної політики щодо окремих покупців продукції та формування її принципів і умов;
- впровадження вексельної форми розрахунків в систему господарських взаємовідносин для попередження виникнення безнадійної заборгованості;
- створення резерву сумнівних боргів та визначення порядку його розрахунку в обліковій політиці підприємства;
- здійснення контролю за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості;
- проведення інвентаризації заборгованості.

Практичний досвід переконливо доводить неможливість успішного функціонування підприємства без правильної організації, обліку та управління дебіторською заборгованістю. Створення ефективної моделі обліку дебіторської заборгованості дозволить уникнути ризиків неплатоспроможності і зниження показників ліквідності діяльності підприємства завдяки своєчасному отриманню необхідної інформації для прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №10 «Дебіторська заборгованість» : наказ Міністерства фінансів України від 08 жовтня 1999 р. №601 / [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Ліготенко Л. О., Новікова Н. М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства. – К. : КНТЕУ, 2005. – 276 с.
3. Дерев'янко С.І., Смолій М.С. Організація та облік дебіторської заборгованості: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення / [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://elibrary.nubip.edu.ua>
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р № 996-XIV (зі змінами і доповненнями) / [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджений наказом МФУ від 27.06.2013 р. №627.